

Hilmi Demir¹

Ortadoğu ve Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü Direktörü

ESKİ DOSTLAR NASIL DÜŞMAN OLDU? -Pakistan Taliban Çatışmasını Anlamak-

DEĞERLENDİRME NOTU

Pakistan, 9 Ekim'de Afganistan'ın Kandahar şehrini bombaladı. Buna karşılık olarak Afganistan ordusu, Hilmend, Kandahar, Zabul, Paktiya, Host, Nangarhar ve Kunar illerinde sınır hattında bulunan Pakistan ordu karakollarını eş zamanlı biçimde hedef aldı. Tehrik-i Taliban Pakistan (TTP) ile bağlantılı hesaplar, örgüt lideri Nur Veli Mesud'un 9 Ekim'deki saldırıda öldüğü iddialarını yalanlayan bir ses kaydını paylaştı. Aynı gün Kabil'de gerçekleştirilen bir İHA saldırısında ise TTP'ye silah taşıyan iki tırın ve örgütün üst düzey yöneticilerinin vurulduğu iddia edildi.

Ağustos 2021'de Kabil'in Taliban'ın eline geçmesinden bu yana, Pakistan ile Taliban arasındaki kriz ve çatışma, Tehrik-i Taliban Pakistan (TTP) kaynaklı gerginlikler nedeniyle giderek tırmanıyor. Taliban ile El Kaide, TTP, ETIM/TIP ve IJU gibi gruplar arasındaki iş birliği ideolojik, lojistik ve operasyonel boyutlarıyla sürmektedir. Ancak Taliban'ın iktidara gelmesinden sonra bu ilişkilerdeki güç dengesi değişmiştir. Taliban, geçmişte NATO ve Afgan hükümet güçleriyle savaşırken bu gruplardan önemli ölçüde taktik ve lojistik destek alıyordu. Ağustos 2021 sonrasında ise Taliban, kendi kaynaklarını konsolide ederek bu gruplara olan bağımlılığını azaltmış; buna karşılık söz konusu örgütler artık Afganistan'da faaliyet gösterebilmek ve kaynaklara erişebilmek için Taliban'ın onayına ihtiyaç duyar hâle gelmiştir.

Kabil ile İslamabad arasındaki ilişkiler, Taliban'ın 2021'de iktidara dönüşünün ardından kötüleşmeye devam etmektedir. Aralık 2024'ten bu yana, Afgan Talibanı ve TTP tarafından gerçekleştirilen ortak saldırılar, topçu bombardımanları ve sınır sızmaları bölgedeki çatışmaları yoğunlaştırmıştır. Gerginlik özellikle 21 Aralık 2024'te,

¹<https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1366>

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazarına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir. © TEPAV, aksi belirtilmedikçe her hakkı saklıdır.

TTP'nin Güney Veziristan'daki bir Pakistan askeri karakoluna düzenlediği ve en az 16 Pakistan askerinin hayatını kaybettiği saldırı sonrasında doruğa ulaşmıştır.

Taliban'ın İslamabad ile ilişkileri bu süreçte ciddi şekilde bozulmuştur. Pakistan Silahlı Kuvvetleri, sıklaşan sınır çatışmalarına Nisan 2022 ve Mart 2024'te iki aşamalı hava operasyonlarıyla karşılık vermiştir. Buna paralel olarak TTP, Pakistanlı askerleri ve sivilleri aktif biçimde hedef almaya devam etmektedir.

Eski Dostlar...

Pakistan, 1990'larda Afganistan'da iktidara gelen Taliban'a önemli ölçüde destek sağlamıştı. 11 Eylül saldırılarının ardından ABD öncülüğündeki Afganistan işgali sürecinde ise Pakistan, Taliban'a gizli destek vermekle — aralarında üst düzey ABD yetkililerinin de bulunduğu çevrelerce — yaygın biçimde suçlandı.

2021 öncesinde Pakistan güvenlik teşkilatı, Taliban'ı destekleme politikasını stratejik bir denge unsuru olarak görüyordu. Bu yaklaşım, grubun dini aşırılığının Pakistan'daki etnik ayrılıkçılığa — özellikle de Peştun irredantizmine — karşı koyabileceği varsayımına dayanıyordu.

ABD'nin Ağustos 2021'de Afganistan'dan çekilmesi, Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesi ve Afganistan İslam Emirliği'nin (IEA 2.0) yeniden kurulmasıyla sonuçlandı. Taliban'ın iktidara dönüşü, Pakistanlı siyasetçiler, hükümet yetkilileri ve güvenlik kurumları tarafından Pakistan açısından “siyasi ve stratejik bir zafer” olarak kutlandı. Dönemin Başbakanı İmran Han, Afgan halkının “kölelik zincirlerini kırdığını” söyleyerek bu durumu memnuniyetle karşıladı.²

Pakistan'ın bu sevincinin arkasında, Batı destekli Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin (IRA) devrilmesinin ardından iktidara gelen İslamcı ve dost bir Taliban yönetiminin, İslamabad'ın Afganistan'daki temel güvenlik ve stratejik çıkarlarını koruyacağı beklentisi yatıyordu. İslamabad yönetimi, Taliban'ın, Pakistan devletini devirmeyi ve ülkede bir İslam emirliği/hilafeti kurmayı amaçlayan radikal örgüt Tehrik-i Taliban Pakistan'ın (TTP), Afganistan'ı Pakistan'daki cihatçı isyanı yeniden canlandırmak için üs olarak kullanmasını engelleyeceğini umuyordu.

Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesinden kısa bir süre önce Pakistan'ın eski İçişleri Bakanı Şeyh Raşid Ahmed, “Afgan Talibanı'nın TTP'nin Pakistan halkının canına ve malına zarar verecek faaliyetlerde bulunmasına izin vermeyeceğini umuyoruz” ifadelerini kullanmıştı.

Eski Dostlar, Yeni Düşman Nasıl Oldular?

Taliban'ın, 2020 Doha Anlaşması kapsamında kendi topraklarında uluslararası terörist grupların faaliyet göstermesini engelleme taahhüdünü yerine getirmediği iddiası, son dönemde Pakistan tarafından sık sık dile getirilmeye başlandı. Ağustos 2021'de yeniden iktidara gelmesinden bu yana Taliban, İslamabad'ın tekrarlanan taleplerine, şikâyetlerine ve diplomatik protestolarına rağmen Tehrik-i Taliban Pakistan'ı (TTP) silahsızlandırmaya veya terhis etmeye; ayrıca Afganistan'daki barınma alanlarını ortadan kaldırmaya yanaşmadı.³ Taliban ise bu iddiaları sürekli olarak reddetmeyi tercih etti.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Yaptırım İzleme Ekibi'nin Şubat 2025 tarihli raporu, bu iddiaları destekler nitelikte önemli bulgular içeriyor. Raporda, El Kaide'nin yalnızca TTP ile değil, aynı zamanda Özbekistan hükümetini devirmeyi amaçlayan **Özbekistan İslam Hareketi**

² H. Abbas, The Return of the Taliban: Afghanistan After the Americans Left (New Haven: Yale University Press, 2023).

³ <https://www.usip.org/publications/2024/05/senior-study-group-counterterrorism-afghanistan-and-pakistan-final-report>.

(IMU) ve Tacikistan'ı hedef alan **Cemaat-i Ensarullah** gibi diğer bölgesel örgütlerle de iş birliğini güçlendirdiği belirtiliyor. Rapora göre Taliban yönetimi, "Afganistan'ın dört bir yanına dağılmış güvenli evler ve eğitim kampları aracılığıyla El Kaide'nin güçlenmesine olanak tanıyan müsamahakâr bir ortam sürdürmektedir." El Kaide ve müttefiklerinin, Afganistan'daki 34 vilayetten 14'ünde aktif varlık gösterdiği ifade edilmektedir.

Raporda şu tespitlere de yer verilmektedir:

"Afganistan'daki El Kaide varlığının çoğunlukla geçmişte Taliban saflarında savaşmış Arap kökenli savaşçılardan oluştuğu görülmektedir. Bu savaşçılar, Gazni, Hilmend, Kandahar, Kunar, Uruzgan ve Zabul vilayetlerindeki çeşitli noktalara dağılmış durumdadır. Afganistan genelinde El Kaide ile bağlantılı birkaç eğitim merkezi bulunduğu, ayrıca üç yeni merkezin tespit edildiği bildirilmiştir. Ancak bu merkezlerin küçük ve ilkel olduğu tahmin edilmektedir. Bu merkezlerde hem El Kaide hem de Tehrik-i Taliban Pakistan (TTP) unsurlarına eğitim verildiği değerlendirilmektedir."⁴

Bu tablo, Taliban yönetiminin uluslararası terör örgütleriyle olan tarihsel bağlarını koparmakta isteksiz davrandığını göstermektedir.

Öte yandan, önemli bir cihat tecrübesine sahip din âlimi ve yazar **Nur Veli Mesud**, TTP'nin örgütsel yapısı ve stratejisinde kapsamlı reformlara imza atmıştır. Bu reformlar arasında;

- Daha "**yerel**" bir liderlik yaklaşımıyla örgüt içindeki ayrılıkçı grupların yeniden birleştirilmesi,
- Taliban benzeri merkezi bir idari yapılanma kurularak kurumsal tutarlılığın artırılması,
- Sivillere yönelik ayırım gözetmeyen saldırılardan kaçınılması,
- Örgütün kamuoyu imajını güçlendirmek ve militan devşirme kapasitesini artırmak amacıyla medya operasyonlarının yeniden yapılandırılması gibi adımlar yer aldı.

Pakistan Taliban'ı Yeniden Canlanıyor

Tehrik-i Taliban Pakistan (TTP), Aralık 2007'de Pakistan'ın kabile bölgelerinde faaliyet gösteren çeşitli militan grupları bir araya getiren bir çatı örgüt olarak ortaya çıktı. Baitullah Mehsud liderliğinde kurulan örgüt, 40 kıdemli Taliban komutanından oluşan bir *şura* (konsey) tarafından tesis edildi. Bu birleşme, Pakistan ordusunun eski Federal Yönetimli Kabile Bölgeleri'nde (FATA) El Kaide bağlantılı militanlara karşı yürüttüğü operasyonlara verilen bir tepki niteliğindeydi.

TTP'nin ideolojisi hem Afgan Talibanı'nın yaklaşımından hem de El Kaide'nin küresel cihatçı vizyonundan etkilenen Deobandi-Selefi İslam düşünce ekolüne dayanmaktadır. Örgütün kuruluş dönemindeki temel hedefleri arasında;

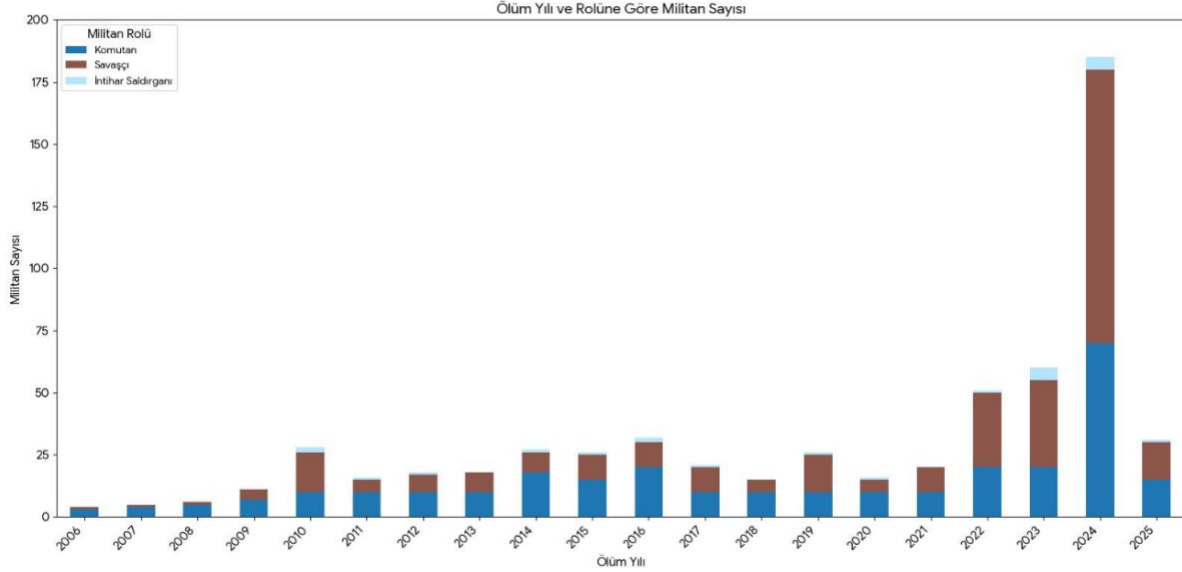
- Pakistan hükümetinin Federal Yönetimli Kabile Bölgeleri'nden (FATA) çıkarılması,
- Şeriat yasalarının uygulanması,
- Pakistan ordusuna karşı direnişin sürdürülmesi,
- Pakistan'ın "Teröre Karşı Savaş"a (War on Terror) katılımına muhalefet edilmesi
- Afganistan'daki Taliban ayaklanmasına destek verilmesi gibi adımlar yer alıyordu.

⁴ <https://docs.un.org/en/S/2025/482>.

Zamanla bu hedeflerde kısmi değişiklikler görülse de TTP'nin Pakistan güvenlik güçlerine yönelik saldırıları giderek daha örgütlü ve agresif bir hal aldı. Örgüt, özellikle 2010'lu yıllardan itibaren Pakistan devletini doğrudan hedef alan bir strateji izlemeye başladı.

Günümüzde Nur Veli Mesud liderliğindeki TTP, faaliyetlerini yeniden yapılandırmış ve kendisini belirli bölgelerde özerklik arayışı içinde olan bir hareket olarak konumlandırmıştır. Bu dönüşüm, örgütün klasik “devlet karşıtı isyan” stratejisinden daha kurumsal ve bölgesel bir direniş modeline yöneldiğini göstermektedir.⁵

Grafik 1: Ölüm Yılı ve Rolüne Göre Militan Sayısı

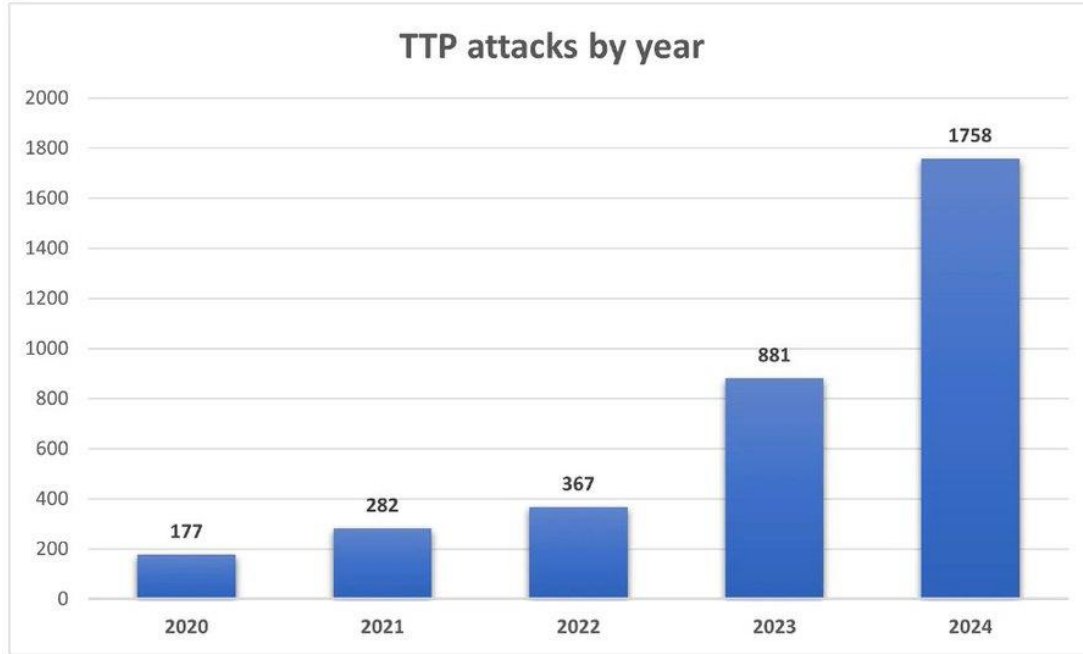

Pakistan'ın terör sorunu, Taliban'ın Ağustos 2021'de Afganistan'ı ele geçirmesinden bu yana önemli ölçüde arttı. Bu durum, TTP de dahil olmak üzere çeşitli terör gruplarının artan saldırılarından da açıkça anlaşılıyor. Sayed ve Hamming'in analizi, TTP'nin iddia edilen saldırılarının 2020'de aylık 14,5 oranından 2021'de 23,5'e ve 2022'de 45,8'e yükseldiğini gösteriyor.⁶ TTP'nin kendi infografikleri daha da çarpıcı eğilimleri öne sürüyor: TTP, 2021 boyunca 282 saldırı gerçekleştirdiğini, 2022'de 367, 2023'te 881 ve 2024'te 1.758 saldırı gerçekleştirdiğini iddia etti. TTP'nin şiddet içeren kampanyalarındaki tırmanış, yalnızca grubun gelişmiş örgütsel yeteneklerini değil, aynı zamanda eleman toplama etkinliğini ve sınır ötesi ağlarını da yansıtmaktadır. Taliban'ın Afganistan'daki yönetimi, TTP'ye benzeri görülmemiş bir stratejik derinlik kazandırmış ve liderliğinin Pakistan topraklarında saldırılar düzenlerken nispeten dokunulmaz bir şekilde hareket etmesine olanak sağlamıştır.⁷

⁵ <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/resurgence-tehrik-i-taliban-pakistan>.

⁶ Abdul Sayed ve Tore Hamming, "Taliban'ın Afganistan'ı Ele Geçirmesinden Sonra Tehrik-i-Taliban Pakistan", *CTC Sentinel* 16:5 (2023).

⁷ <https://www.memri.org/ittm/tehreek-e-taliban-pakistan-ttp-attacks-pakistan-more-tripled-between-2021-and-2023-following>.

Grafik 2: Ölüm Yılı ve Eylem Türüne Göre TTP Militanları

Grubun Pakistan devletine karşı kampanyasını yoğunlaştırdıkça stratejisinde bir değişime işaret eden coğrafi bir genişlemeyi ortaya koymaktadır. Belucistan, dalgalı ama nispeten düşük sayılarla (yılda 5-24 saldırı) dönem boyunca ikincil bir varlık sürdürdü. Pencap ise 2023'te (dokuz saldırı) yeni bir cephe olarak ortaya çıktı ve saldırı sayısı 2024'te 19'a yükseldi. Sindh, TTP ile ilgili nispeten daha az olaya tanık oldu; 2023'te iki, 2024'te ise beş olay, çoğunlukla Karaçi'de gerçekleşti. TTP'nin Pakistan içindeki genişleyen operasyonel ayak izi, her ne kadar belirsiz de olsa, yeni bölgelere yayılma niyetini gösteriyor.

Pakistan'ın Tepkisi

Afgan Mültecilerin Geri Dönüşü: Yeni Bir Baskı Aracı

Afgan mültecilerin geri gönderilmesi, kaba ama etkili bir baskı aracı olarak görülmektedir. Pakistan'da, farklı yasal statülere sahip yaklaşık 2,5 milyon Afgan mülteci bulunduğu tahmin edilmektedir. Pakistan'ın, Tehrik-i Taliban Pakistan (TTP) militanlığındaki artışa verdiği ilk tepkilerden biri, Ekim 2023'te "Yasadışı Yabancıların Geri Gönderilmesi Planı" nı başlatmak olmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) verilerine göre, Eylül 2024 ortasından 30 Nisan 2025'e kadar yaklaşık 1 milyon Afgan Pakistan'dan ayrılmış; bunların 71.300'den fazlası ise resmî olarak sınır dışı edilmiştir.

Mart ayındaki bombalı saldırıdan üç gün sonra Pakistan hükümeti, sayıları yaklaşık 900.000 olan **kayıtlı tüm Afgan göçmenlerin** ay sonuna kadar ülkeyi terk etmelerini emretmiş, aksi takdirde 1 Nisan itibarıyla sınır dışı işlemlerinin başlayacağını duyurmuştur. Bu açıklamadan bir gün önce, Afganistan Mülteciler ve Geri Gönderme Bakanlığı, Pakistan yönetimine Afganların sınır dışı edilme sürecini yavaşlatma çağrısında bulunmuştu, çünkü Afganistan'ın kırılgan ekonomisi ve sınırlı devlet kaynakları, geri dönen mültecileri karşılayacak kapasiteye sahip değildir.

Dikkate alınması gereken bir diğer husus, **Pakistan'ın Afganistan için hayati öneme sahip bir ticaret ortağı** olmasıdır. Denize kıyısı bulunmayan Afganistan, dış ticaretinde büyük ölçüde Pakistan limanlarına bağımlıdır. Ayrıca Afganistan'ın üçüncü ülkelere transit ticareti de Pakistan üzerinden gerçekleşmektedir. Ancak son dönemdeki sınır çatışmaları nedeniyle birçok sınır kapısı kapatılmış, bu da ticaret hacmini daraltmıştır. Ekonomik yavaşlama veya diğer baskı araçlarının, Afganistan'daki Pakistan karşıtı duyguları yatıştırması ise pek olası görünmemektedir.

Taliban yönetimi her ne kadar diplomatik olarak izole bir konumda bulunsun da son dönemde **Hindistan da dâhil olmak üzere** çeşitli ülkelerle temas kurmaya başlamıştır. Ocak ayında Hindistan Dışişleri Bakanı **Vikram Misri**, Taliban'ın geçici Dışişleri Bakanı **Amir Han Muttaki** ile Dubai'de bir araya gelmiştir. Bu görüşme, her iki taraf açısından da Pakistan'a karşı dolaylı bir diplomatik hamle olarak değerlendirilebilir. Afganistan ile Hindistan arasındaki ilişkilerin gelişmesi, Pakistan'ın Afganistan üzerindeki nüfuzunu uzun vadede zayıflatma potansiyeline sahiptir. En belirgin örnek, İran'ın **Çabahar Limanı**'nın geliştirilmesiyle, Afganistan'ın Pakistan limanlarına olan bağımlılığının azalmasıdır. Her ne kadar bu proje yıllardır gündemde olsa da Trump yönetiminin İran'a uyguladığı yaptırımlar nedeniyle Çabahar'ın geliştirilmesi süreci büyük ölçüde sekteye uğramıştır.

TTP'nin **Belucistan ve Güney Pencap'a** doğru genişlemesi, ayrıca **Hayber Pahtunhva** bölgesindeki güçlü konumunu sürdürmesi, Pakistan açısından güvenlik dengesini daha da karmaşık hale getirmektedir. Ülkedeki derin siyasi kutuplaşma ve **Pakistan Tahrik-i İnsaf (PTI)** liderliğindeki Hayber Pahtunhva eyalet hükümeti ile **Pakistan Müslüman Birliği – Navaz (PML-N)** liderliğindeki federal hükümet arasındaki çekişme, TTP ile mücadeleyi zorlaştıran bir diğer unsur olarak öne çıkmaktadır.

Son olarak, Afganistan'daki **ideolojik eğitim kampları, ekonomik yoksulluk ve devam eden göç hareketleri**, Pakistan'ın güvenlik önceliklerini daha da karmaşıklaştıran yapısal sorunlar olarak varlığını sürdürmektedir.

Afganistan Ne Yapıyor?

Afganistan'daki Taliban hükümeti, Pakistan'ı Kabil'in "egemen topraklarını ihlal etmekle" suçlayarak tüm iddiaları reddetmektedir. Bu noktada, Afganistan ile Pakistan arasındaki gerilimin kökenlerinin tarihsel bir sınır anlaşmazlığına, yani **Durand Hattı** meselesine dayandığını hatırlamak gerekir. Peştunlar, Pakistan nüfusunun yaklaşık %15'ini oluşturmaktadır ve büyük çoğunluğu Hayber Pahtunhva bölgesinde yaşamaktadır. Bunun yanı sıra, önemli sayıda Peştun nüfus, eski Federal Yönetimli Kabile Bölgeleri (FATA) ile Belucistan eyaletinde yerleşiktir. Taliban yönetimi, bu demografik yapıyı kullanarak Peştun milliyetçiliğini yeniden canlandırmakta ve tarihsel hesaplaşmaları gün yüzüne çıkarmaktadır.

Afganistan'ın Hindistan ile ilişkileri de son dönemde dikkat çekici biçimde gelişmektedir. Pakistan, Afganistan pazarında hem ekonomik hem de lojistik açıdan önemli bir aktör konumundadır. Ancak Kabil yönetimi, son yıllarda bu ekonomik bağımlılığı Hindistan lehine dönüştürmek için ciddi adımlar atmaktadır. Taliban geçici hükümetinin Dışişleri Bakanı Amir Han Muttaki, Hindistan Dışişleri Bakanı S. Jaishankar ile gerçekleştirdiği görüşmenin ardından, Hindistan yönetimi dört yıl önce kapattığı Kabil Büyükelçiliği'ni yeniden açacağını açıklamıştır. Bu adım, Hindistan'ın Taliban yönetimiyle diplomatik ilişkilerini resmen normalleştirme yönünde stratejik bir hamle olarak yorumlanmaktadır.

Buna ek olarak, Dışişleri Bakanı Amir Han Muttaki'nin Hindistan'ın Uttar Pradesh eyaletindeki Saharanpur kentinde bulunan Darul Ulum Deoband medreselerini ziyaret etmesi, iki ülke arasında ideolojik bir yakınlaşmanın da gündeme gelebileceğini göstermektedir. Görünen o ki, Hindistan Deobandi medrese ağı üzerinden Taliban üzerinde dolaylı bir etki kurmaya çalışmaktadır. Bu durum, Pakistan-Afganistan arasındaki tarihsel rekabeti daha da derinleştirirken, Taliban ile Pakistan arasındaki mevcut çatışma dinamiklerini de keskinleştirebilir.

Hindistan açısından Afganistan, hem Orta Asya'ya açılan bir kapı hem de Pakistan'a karşı bölgesel bir denge unsuru olarak giderek daha stratejik bir önem kazanmaktadır. Ayrıca Afganistan'ın geniş ve işlenmemiş maden kaynakları — lityum, krom, bakır, altın, demir cevheri, kurşun, çinko, mermer, değerli taşlar ve nadir toprak elementleri dahil — bölgesel güçler için büyük bir ekonomik potansiyel taşımaktadır. Çalışmalar, Afganistan'ın yer altı kaynaklarının toplam değerinin 1 trilyon doların üzerinde olduğunu öngörmektedir. Bu bağlamda Hindistan'ın Afganistan'ın nadir toprak elementleri sektörüne stratejik yatırımlar yapması, hem Kabil'in Pekin'e olan ekonomik bağımlılığını azaltmak hem de Hindistan'ın bölgedeki jeopolitik etkisini artırmak açısından önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, Afganistan ile Pakistan arasındaki sıcak çatışmalar, Hindistan'ın sahaya yeniden girmesiyle birlikte bölgesel düzeyde daha da tırmanma potansiyeline sahiptir. Pakistan'ın Afgan topraklarına yönelik askeri operasyonları, Taliban'ın karşı saldırılarını tetikleyecektir. Taliban rejimi, Peştun milliyetçiliğini bir mobilizasyon aracı olarak kullanmakta ve bu ideolojik zemin, Kabil yönetimini daha agresif bir tutuma yöneltebilmektedir. Bu durum, Pakistan'daki terör saldırılarının artmasına, iç güvenlik risklerinin büyümesine ve ülkenin sosyoekonomik ve siyasi istikrarının daha da sarsılmasına yol açabilir.

Son tahlilde, bölgedeki çatışma potansiyeli ve jeopolitik fay hatları, her geçen gün daha fazla gerilim ve enerji biriktirmekte; Güney Asya'yı yeniden çok kutuplu bir rekabet alanı haline getirme riskini taşımaktadır.